

Date: 25th January-2026

ZAIF ESHITUVCHI O'QUVCHILARGA INGLIZ TILINI O'QITISHDA
KOMMUNIKATIV VA HAYOTIY YONDASHUV

Abdimurodova Oybahor

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumi ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zaif eshituvchi o'quvchilarga ingliz tilini o'qitish jarayonida kommunikativ va hayotiy yondashuvlarning o'rni va ahamiyati ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda zaif eshituvchi o'quvchilarning psixologik-pedagogik xususiyatlari, ularning xorijiy tilni o'zlashtirish jarayoniga ta'siri hamda maxsus va inklyuziv ta'lim sharoitida samarali metod va vositalardan foydalanish masalalari yoritilgan. Shuningdek, maqolada vizual metodlar, axborot texnologiyalari, differensial va individual yondashuvlar asosida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: zaif eshituvchi o'quvchilar, ingliz tilini o'qitish, kommunikativ yondashuv, hayotiy yondashuv, maxsus ta'lim, inklyuziv ta'lim, vizual metodlar, differensial yondashuv, kommunikativ kompetensiya.

Hozirgi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida xorijiy tillarni, ayniqsa ingliz tilini egallash shaxsning ta'limiy, kasbiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ingliz tili xalqaro muloqot, fan, texnologiya, savdo va madaniyat tili sifatida dunyo miqyosida keng qo'llanilayotgani sababli, uni o'rganish barcha qatlamdagi ta'lim oluvchilar uchun dolzarb hisoblanadi. Shu jumladan, imkoniyati cheklangan, xususan zaif eshituvchi o'quvchilarning ham ingliz tilini o'zlashtirishi ularning jamiyatga integratsiyalashuvi va kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun muhim omil sanaladi.

Zaif eshituvchi o'quvchilar ta'lim jarayonida o'ziga xos psixologik, fiziologik va kommunikativ xususiyatlarga ega bo'lib, ularni o'qitishda an'anaviy metodlar har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Eshitish qobiliyatining cheklanganligi og'zaki nutqni qabul qilish, fonetik birliklarni farqlash va tabiiy muloqot jarayonida ishtirok etishda qiyinchiliklar tug'diradi. Natijada, bunday o'quvchilar uchun maxsus moslashtirilgan, vizual va amaliy jihatdan boyitilgan ta'lim yondashuvlariga ehtiyoj yuzaga keladi.

Bugungi kunda maxsus va inklyuziv ta'lim tizimida zaif eshituvchi o'quvchilarga xorijiy til o'qitishda kommunikativ yondashuv va hayotiy yondashuv eng samarali metodik yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Kommunikativ yondashuv tilni grammatik qoidalar majmui sifatida emas, balki real muloqot vositasi sifatida o'rganishni nazarda tutadi. Hayotiy yondashuv esa o'quv jarayonini kundalik hayot bilan bog'lash, o'rganilayotgan tilni real vaziyatlarda qo'llash orqali mustahkamlashga qaratilgan.

Mazkur yondashuvlarning zaif eshituvchi o'quvchilar ta'limida qo'llanilishi nafaqat til bilimlarini shakllantiradi, balki ularning kommunikativ faolligi, ijtimoiy moslashuvi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, vizual materiallar, interfaol mashg'ulotlar, texnologik vositalar va hayotiy vaziyatlarga asoslangan

Date: 25th January-2026

topshiriqlar orqali ingliz tilini o'rganish jarayoni o'quvchilar uchun tushunarli va qiziqarli bo'ladi. Shu boisdan, zaif eshituvchi o'quvchilarga ingliz tilini o'qitishda kommunikativ va hayotiy yondashuvlarning nazariy asoslarini o'rganish, ularni amaliyotda samarali qo'llash yo'llarini tahlil qilish dolzarb pedagogik masala hisoblanadi.

Zaif eshituvchi o'quvchilarning til o'rganishdagi psixologik-pedagogik xususiyatlari. Zaif eshituvchi o'quvchilarni ingliz tiliga o'qitishda ularning psixologik va pedagogik xususiyatlarini inobatga olish muhim hisoblanadi. Eshitish qobiliyatining qisman cheklanganligi tufayli ushbu o'quvchilarda og'zaki nutqni qabul qilish jarayoni sekinlashadi, fonetik birliklarni farqlash va talaffuz qilishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Shu sababli, ular til o'rganishda ko'proq vizual idrok, yozma nutq va harakatli faoliyatga tayanadilar. Bunday o'quvchilarning xotirasi ko'proq ko'rish orqali mustahkamlanadi. Shu bois, dars jarayonida rasmlar, sxemalar, jadvallar, piktogrammalar va yozma ko'rsatmalar muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik jihatdan esa zaif eshituvchi o'quvchilar o'ziga bo'lgan ishonch yetishmasligi, muloqotdan qochish holatlariga moyil bo'lishi mumkin. O'qituvchi tomonidan yaratilgan qo'llab-quvvatlovchi muhit ularning faolligini oshirishda hal qiluvchi omil bo'ladi.

Kommunikativ yondashuv asosida ingliz tilini o'qitishning mazmuni. Kommunikativ yondashuv tilni o'rganishda asosiy maqsad sifatida o'quvchining muloqot qila olish qobiliyatini shakllantirishni belgilaydi. Ushbu yondashuvga ko'ra, til bilimlari (leksika va grammatika) muloqot jarayonida, real vaziyatlar asosida egallanadi. Zaif eshituvchi o'quvchilar uchun kommunikativ yondashuv ayniqsa muhim bo'lib, u tilni faol va ongli o'zlashtirishga yordam beradi. Mazkur yondashuvda dialoglar, rolli o'yinlar, juftlik va kichik guruhlarda ishlash samarali metodlar hisoblanadi. Bunda o'quvchilar mimika, imo-ishora, yozma nutq va vizual belgilar orqali o'z fikrlarini ifodalash imkoniga ega bo'ladilar. O'qituvchi esa til o'rgatuvchi emas, balki muloqotni tashkil etuvchi va yo'naltiruvchi sifatida faoliyat yuritadi.

Hayotiy yondashuv orqali ingliz tilini o'rganishni faollashtirish. Hayotiy yondashuv ta'lim jarayonini o'quvchilarning kundalik hayoti bilan bevosita bog'lashga qaratilgan bo'lib, bu yondashuv zaif eshituvchi o'quvchilar uchun yanada qulay va tushunarli hisoblanadi. Ingliz tilidagi mavzularni real hayotiy vaziyatlar asosida o'rgatish o'quvchilarning tilni amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, kundalik salomlashuv, oddiy suhbatlar, do'konda xarid qilish, transportda muloqot, kasbga oid vaziyatlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning lug'at boyligini oshiradi va tilni real ehtiyojga aylantiradi. Bunday mashg'ulotlar orqali o'quvchilar ingliz tilini faqat dars mavzusi sifatida emas, balki hayotiy zarurat sifatida qabul qiladilar.

Vizual metodlar va axborot texnologiyalarining o'rnini. Zaif eshituvchi o'quvchilarni ingliz tiliga o'qitishda vizual metodlar asosiy didaktik vositalardan biri hisoblanadi. Video materiallar, subtitrlar, filmlar, animatsiyalar, slaydlar va interaktiv doskalar tilni idrok etishni yengillashtiradi. Ayniqsa, subtitrlar video materiallar eshitish va ko'rish orqali parallel idrokni ta'minlaydi. Zamonaviy axborot texnologiyalari, jumladan mobil ilovalar, elektron darsliklar, onlayn mashqlar va raqamli lug'atlar o'quvchilarning

Date: 25th January-2026

mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Texnologiyalar yordamida har bir o'quvchining individual imkoniyatlariga mos ta'lim tashkil etish mumkin bo'ladi.

Kommunikativ va hayotiy yondashuvlarni integratsiyalash. Kommunikativ va hayotiy yondashuvlarning uyg'unlashuvi zaif eshituvchi o'quvchilar uchun samarali ta'lim modelini yaratadi. Bu integratsiya orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarda ingliz tilida muloqot qilishga tayyorlanadilar. Integratsiyalashgan yondashuvda loyiha asosida ta'lim, muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlardan keng foydalaniladi. Masalan, "Do'kon" yoki "Ish joyi" mavzusida tayyorlangan loyihalar o'quvchilarning kommunikativ faolligini oshiradi va ularni jamoada ishlashga o'rgatadi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qituvchining roli va metodik yondashuvi. Zaif eshituvchi o'quvchilar bilan ishlashda o'qituvchining kasbiy mahorati va metodik tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda darsni rejalashtirishi, materiallarni soddalashtirishi va vizual jihatdan boyitishi zarur. Shuningdek, o'qituvchi ijobiy psixologik muhit yaratib, o'quvchilarning muloqotga bo'lgan qiziqishini oshirishi lozim. Rag'batlantirish, individual yondashuv va muntazam qayta aloqa ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillar hisoblanadi.

Differensial va individual yondashuvning ahamiyati. Zaif eshituvchi o'quvchilar o'rtasida eshitish darajasi, nutq rivoji va tilni o'zlashtirish tezligi bir xil bo'lmaydi. Shu sababli ingliz tilini o'qitishda differensial va individual yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarning imkoniyatlariga mos topshiriqlarni tanlash ularning muvaffaqiyatga erishish ehtimolini oshiradi. Differensial yondashuv orqali murakkab grammatik konstruksiyalar soddalashtirilgan shaklda taqdim etiladi, individual yondashuv esa har bir o'quvchining qiziqishi va ehtiyojiga mos mavzularni tanlash imkonini beradi. Bu jarayonda o'qituvchi baholash mezonlarini ham moslashtirishi zarur.

Nutqiy kompetensiyani shakllantirishda yozma nutqning o'rni. Zaif eshituvchi o'quvchilar uchun yozma nutq asosiy kommunikativ vosita sifatida xizmat qiladi. Ingliz tilini o'qitishda yozma mashqlar orqali grammatik va leksik birliklarni mustahkamlash samarali natija beradi. Yozma dialoglar, qisqa xabarlar, elektron pochta matnlari va kundalik yozuvlar orqali o'quvchilar muloqot tajribasini orttiradilar. Yozma nutqni rivojlantirish jarayonida aniq strukturaga ega namunaviy matnlardan foydalanish muhimdir. Bu o'quvchilarga ingliz tilidagi mantiqiy bog'lanishlarni tushunishga yordam beradi.

Baholash va monitoringning moslashtirilgan shakllari. Zaif eshituvchi o'quvchilarni baholashda an'anaviy og'zaki imtihonlar har doim ham obyektiv natija bermaydi. Shu sababli moslashtirilgan baholash shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Portfoliolar, loyiha ishlari, yozma testlar va vizual topshiriqlar baholashning samarali vositalari hisoblanadi. Monitoring jarayonida o'quvchining individual rivoji, kommunikativ faolligi va amaliy ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratiladi. Baholash jarayoni rag'batlantiruvchi bo'lishi, o'quvchini qo'rqitmasligi lozim.

Ota-ona va mutaxassislar bilan hamkorlik. Zaif eshituvchi o'quvchilarni ingliz tiliga o'qitish jarayonida ota-onalar, logopedlar va surdopedagoglar bilan hamkorlik

Date: 25th January-2026

muhim o'rin tutadi. Ota-onalar bilan muntazam aloqa o'quvchining uy sharoitida til mashqlarini davom ettirishiga yordam beradi. Mutaxassislar bilan hamkorlik esa o'quvchilarning nutq rivojini monitoring qilish va individual ta'lim rejasini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Bunday hamkorlik ta'lim samaradorligini oshiradi.

Inklyuziv muhitda kommunikativ yondashuvni qo'llash. Inklyuziv ta'lim sharoitida zaif eshituvchi o'quvchilar sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim oladilar. Bu holatda kommunikativ yondashuv o'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Guruhli ishlar va jamoaviy loyihalar orqali zaif eshituvchi o'quvchilar muloqot jarayoniga faol jalb etiladi. Inklyuziv muhitda vizual ko'rsatmalar, yozma instruktsiyalar va texnik vositalar orqali barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyat yaratiladi.

Kasbiy yo'naltirilgan ingliz tilini o'qitish. Zaif eshituvchi o'quvchilar uchun ingliz tilini kasbiy faoliyat bilan bog'lash ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Kasbga oid terminlar, ish joyidagi muloqot vaziyatlari va amaliy topshiriqlar tilni o'zlashtirish jarayonini maqsadli qiladi. Masalan, xizmat ko'rsatish, texnik soha yoki IT yo'nalishiga oid inglizcha materiallar o'quvchilarning kelajak kasbiga tayyorgarligini kuchaytiradi. Bu esa ularning mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, zaif eshituvchi o'quvchilarga ingliz tilini o'qitish jarayoni maxsus pedagogik yondashuv, puxta metodik tayyorgarlik va o'quvchining individual ehtiyojlarini chuqur hisobga olishni talab etadi. Kommunikativ va hayotiy yondashuvlar ushbu toifadagi o'quvchilarning tilni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki real muloqot va kundalik faoliyat vositasi sifatida o'zlashtirishiga imkon yaratadi. Mazkur yondashuvlar orqali o'quvchilarning yozma va vizual asoslangan kommunikativ kompetensiyasi bosqichma-bosqich shakllanadi, ularning ijtimoiy faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Ingliz tilini real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lab o'qitish o'quvchilarda tilga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirib, o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llashga undaydi. Ayniqsa, vizual metodlar, raqamli texnologiyalar va moslashtirilgan baholash shakllari ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, differensial va individual yondashuv, inklyuziv ta'lim muhiti, ota-ona va mutaxassislar bilan hamkorlik zaif eshituvchi o'quvchilarning til o'rganish jarayonida barqaror natijalarga erishishida muhim omil hisoblanadi. Kasbiy yo'naltirilgan ingliz tili mashg'ulotlari esa ularning kelajakdagi mehnat faoliyatiga tayyorgarligini kuchaytirib, jamiyatda to'laqonli ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Umuman olganda, zaif eshituvchi o'quvchilarga ingliz tilini o'qitishda kommunikativ va hayotiy yondashuvlarni kompleks tarzda qo'llash zamonaviy maxsus ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu boradagi ilmiy-amaliy tajribalarni yanada rivojlantirish ta'lim sifati va inklyuzivlikni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov A. Maxsus pedagogika asoslari, O'qituvchi nashriyoti, Toshkent, 2019, 240 b.
2. Qodirova D. Inklyuziv ta'lim nazariyasi va amaliyoti, Fan va texnologiya, Toshkent, 2020, 198 b.

Date: 25th January-2026

3. Ismoilova N. Xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuv, Toshkent, 2021, 156 b.
4. Abduqodirov A. Axborot texnologiyalaridan ta'lim jarayonida foydalanish, Toshkent, 2022, 180 b.
5. Rahimova G. Maxsus ta'limda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, Pedagogik ta'lim jurnali, 2021, 4-son, 45–50-b.
6. Sharipova M. Zaif eshituvchi o'quvchilar bilan ishlash metodikasi, Ta'lim va tarbiya jurnali, 2020, 3-son, 62–68-b.
7. Richards J.C. Communicative Language Teaching Today, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 195 p.
8. Harmer J. How to Teach English, Longman, London, 2007, 288 p.

